

Pripovijedanje kao mogućnost poučavanja o prirodnoj baštini – od Putovanja patuljka Zvončića do Brezine i jablanove ljubavne priče

Željka Horvat-Vukelja, prof. i književnica
horvat.vukelja@gmail.com

Sažetak

U *Smibu*, časopisu za djecu, pet je godina izlazila rubrika *Putovanja patuljka Zvončića*. Književne tekstove iz tog serijala autorica je poslije preoblikovala u istoimeni roman s enigmatskim dodatkom kojemu je svrha bila djecu kroz zabavu i igru poučiti o kulturnoj i prirodnoj baštini Hrvatske. Predstavljajući spomenutu knjigu na književnim susretima i radionicama, autorica je spontano, tijekom godina, u susretu s djecom došla do nove, hibridne literarne vrste – *pričokaza*, kombinacije pripovijedanja, igrokaza i didaktičke igre u kojoj, osim autorice, sudjeluje i publika. Praksa je pokazala da je *pričokazivanje* izvrstan način da se djecu zainteresira za upoznavanje hrvatske baštine.

Ključne riječi: časopis, usmeno pripovijedanje, pričokaz, enigmatika, kviz, komunikacija s publikom

Uvod

Nakon osamostaljenja Hrvatske počela sam u dječjem časopisu *Smib* objavljivati seriju priča o putovanju patuljka Zvončića koji je živio u cvjetnom loncu u zagrebačkom Gornjem gradu. Patuljak je cijeli život proveo na prozoru jedne kuće čeznući za tim da nekamo otputuje. Njegova prijateljica lastavica Lucija, zatim galeb Mate i roda Žabomlat povedu ga na svojim krilima na put po cijeloj Hrvatskoj. I eto prilike da mali *smibovci* upoznaju prirodne i kulturne zanimljivosti svoje domovine Hrvatske!

Uredništvo je nakon prvih deset nastavaka odlučilo da će i dalje objavljivati zapise o novim Zvončićevim doživljajima... i tako je Zvončić nakupio pet godina radnog staža u *Smibu*! No, rubriku je iz godine u godinu trebalo osvježavati pa sam uvela i nagradno pitanje i povremeni kviz znanja, a sve su se češće u sklopu rubrike pojavljivali i enigmatski zadaci, na koje su čitatelji vrlo dobro reagirali te su spon-

tano na adresu uredništva počeli slati i Zvončićeve portrete i ilustracije Zvončićevih doživljaja.

Od novinskog članka do romana i pričokaza

Serijal sam preoblikovala u roman *Putovanje patuljka Zvončića* te ga 1997. godine objavila u „Mozaik knjizi“. Tekst je bio obogaćen ilustracijama Ivana Gregorova, a sadržavao je i enigmatski dodatak od dvadesetak stranica, s naslovom *Zvončićevi zabavni zalagajčići*, svojevrsnu radnu bilježnicu kojoj je svrha bila da djeca, igrajući se, nauče što više podataka o prirodnoj i kulturnoj baštini Hrvatske.

Predstavljajući knjigu po školama i knjižnicama, uvidjela sam da se djeca osobito vesele kad pripovijedanje povremeno prekinem kako bih ih nešto upitala i kako bi i oni sudjelovali u priči te tako pokazali svoje poznavanje teme o kojoj razgovaramo. Tako sam spontano, tijekom godina, došla do novoga književnog „križanca“ *pričokaza* – kombinacije priče i scenske igre: pričam priču služeći se rekvizitima (predmetima iz svakidašnjeg života ili scenskim lutkama), a sve uz pomoć djece iz gledališta.

Sastavni su dio *pričokaza* pitalice. Naime, katkad pričanje nakratko prekidam kako bih postavila pitanje u vezi s temom o kojoj pričam (npr. treba svrstati u parove listove i plodove stabala o kojima je riječ u *pričokazu*), a to je prilika da publika pokaže svoje znanje, odnosno da nauči nešto novo.

Pričokaz traje kratko – od tri do sedam ili osam minuta, a nakon prvoga *pričokaza* slijedi novi, posve različite tematike, već prema tome kakva je publika i kakav je prostor u kojem se pripovijeda. Svrha je *pričokaza* slušateljima/gledateljima predstaviti priču na zanimljiv način, potpuno zaokupiti njihovu pažnju, poslati im nekoliko odgojnih poruka, navesti ih da zapamte nekoliko novih podataka te ih općenito zainteresirati za određenu temu.

Primjer pričokaza: Ljubavna priča iz gradskog parka

Kako bih bila jasnija, ukratko ću opisati tijek *pričokazivanja* o stablima u gradskom parku.

Najprije među gledateljima odaberem djevojčicu koja će držati lik breze izrezan iz kartona i dječaka koji će držati lik jablana. Između njih na „pozornicu“ postavim dječaka (po mogućnosti prvašića) koji će držati lik vazdazelenoga grma.

Stojeći pokraj svojih „glumaca“, počinjem pričati kako je breza u proljeće naglo narasla, razlistala se, raspupala, rascvjetala i gledala oko sebe tražeći neko zanimljivo stablo. Ugledala je jablana, koji joj se, onako vitak, čvrst i uspravan, odmah

svidio, pa mu je na prvom povjetarcu počela mahati granama (pokazujem rukama kako je to otprilike izgledalo), čak ga dodirivati, milovati svojom kosom. Jablan je, međutim, uporno gledao ravno preda se, uvijek jednako ukočen (i to pokažem svojim tijelom) kao da je uopće ne primjećuje. Breza je uzdisala i patila misleći da se jablan pravi važan, ali joj je mali vazdazeleni grm rekao da je jablan po prirodi uspravan i ukočen, te da on ne može mahati granama kao breza i pokazati joj da mu se sviđa. I doista, jednoga dana jablan je iz srca svoje krošnje iščupao jedan list, na njemu nešto napisao i onda pozvao poštara. („A poštar je... tko?“ pitam djecu, a ona odvrću: „Vjetar!“) Poštar je brezi donio pismo (mašući listom izrezanim iz kartona oponašam vjetar koji nosi list), ona ga je otvorila i pročitala (stanem uz brezu i polako čitam): „Ti... mi... se... sviđaš!“ Breza se toliko oduševila da je jablanu odmah poslala jednu zračnu pusu (utisnem poljubac u svoj dlan i onda ga otpuhnem prema jablanu). Jablan je uzvratio novim pismom (stanem uz jablan i pokazujem kako je on iz svoje krošnje iščupao još jedan „kartonski“ list i ponovno na njemu nešto pisao) te je opet pozvao poštara vjetra da brezi odnese njegovu poruku. Kad je breza dobila novo pismo, odmah ga je otvorila i pročitala (ponovno sam uz brezu i pravim se kao da ona čita pismo): „Ne samo da mi se sviđaš, nego te i... volim!“ Breza je sva ustreperila od sreće. I tako je cijelo proljeće i ljeto trajala brezina i jablanova ljubavna priča. Gledajući njihova pisma i poljupce koji lete amo-tamo, malom vazdazelenom grmu između njih činilo se kao da gleda tenisku utakmicu (stanem kraj grma i sve to uprizorujem). No, onda je došla jesen. (Pitam djecu: „I što se u jesen događa s brezom i jablanom? Kojem drveću pripadaju?“ ... Okrećem kartonski lik breze i jablana na drugu stranu, koja ih prikazuje golih grana. Okrećem i grm na drugu stranu, ali on je i s te strane sav lisnat i zelen. Pitam djecu što znači vazdazelen, zim-zelen.) A onda je došla zima. Snijeg je prekrio drveće u parku. Breza i jablan spavali su pod snježnim pokrivačem... I mali je vazdazeleni grm bio prekriven snijegom, ali on nije spavao, virio je ispod snijega i mislio kad će doći proljeće, pa da opet gleda kako pisma i poljupci lete između breze i jablana... I doista, došlo je proljeće, sve je ozelenjelo, stabla su se razlistala i nastavila se jablanova i brezina ljubavna priča, a poljupci i pisma letjeli su opet kao loptice na teniskoj utakmici. I sve je to bilo lijepo i zanimljivo, i mali se grm radovao tuđoj sreći, ali ipak je sve češće razmišljao o tome kako bi i on želio imati nekoga s kim bi razgovarao i kome bi slao pisma i poljupce. „No ja sam malen i gotovo neprimjetan“, mislio je mali grm. „Sigurno nikad neću doživjeti ljubav...“

I baš kad su ga sive misli počele sve češće obuzimati, u parku su se pojavili vrtlari i počeli kopati jame blizu breze, jablana i grma. U jame su zatim usadili grmove, a nakon dva-tri tjedna na grmovima su se rascvale tamnoljubičaste ruže. Gotovo stotinu ruža neobične tamnoljubičaste boje. Svi su ih dolazili gledati i diviti im se. Samo je na jednome ružinu grmu, točno na onome nasuprot vazdazelenu grmu, niknula jedna mala narančasta ruža (iz torbe vadim narančastu ružu od tila).

Neki su rekli da ona kvari cjelinu i opći dojam i da je treba ukloniti, odrezati, izbaciti. „Ne!“ uzviknuo je mali vazdazeleni grm. „Nemojte to raditi, ona je posebna, i ona jedina miriše!“ (i pokažem kako je mali grm zaljubljeno udisao miris narančaste ruže). Mala narančasta ruža zahvalno je promatrala vazdazeleni grm. Zahvalno i... zaljubljeno („zaljubljeno“ trepcem očima)... I tu je priča došla do sretnoga kraja. Tako je to bilo, znaj, došao je prići kraj!

Nakon završene priče glumci i ja naklonimo se publici, a zatim odmah kreće mali kviz.

Prigodni kviz

Pozivam nekoliko učenika da mi pridrže rekvizite: kartonska stabla i pripadajuće listove i plodove. Dijete iz publike mora doći i pravilno razvrstati rekvizite. Naglašavamo razliku između pitomoga i divljeg kestena, povezujemo žir i list hrasta. Slijede pitalice na koje odgovaraju djeca iz publike dižući ruku, kao na nastavi:

„Jedno drvo raste uz potoke, ima duge, tanke i ravne grane, od kojih se pletu košare. Koje je to drvo? Sjetite se gdje ste u svojem zavičaju, uz koji potok ili rijeku, vidjeli takvo drveće... Od grana jednog drva prave se grube metle kojima se metu vanjske površine, na primjer ulice i dvorišta. Koje je to drvo?... (Pokazujem list javora i opisujem ga.) Ovo je list još jednog drva. Možda će vas podsjetiti na list platane, visokog drva koje raste u parkovima. No, ovo nije list platane, nego list drugog drva. Njegov je lik na ovoj zastavi (pokazujem crtež kanadske zastave i najčešće odmah čujem uzvike: ‘Kanada!’). Javorovo drvo najbolje je za izradu gusala.“

Razgovor mogu nastaviti potpitanjima o guslama, zatim mogu prijeći na naša narodna glazbala, ali razgovor mogu vratiti i na zastave te pitati učenike koje su boje na hrvatskoj zastavi, zatim što je u sredini hrvatske zastave itd.

Stare i nove teme

Pričokazom sam obradila još neke teme iz naše prirodne baštine: *Vjetar Fijukalo* govori o vjetrovima u našim krajevima te o vjetrenjačama – starinskima i novima, koje proizvode energiju; *Mali val* priča o gibanju mora i o Morskim orguljama u Zadru, *Tuki-taki za četiri kotača* upoznaje učenike s pticama naših krajeva. U *pričokazu* o malom oblaku razgovaramo o kruženju vode u prirodi i o najvećim rijekama i jezerima u Hrvatskoj... U posljednje vrijeme smišljam *pričokaz* o našim dalmatinskim magarcima.

Na kraju, kao zaključak, reći ću da mi je uvijek velika radost pričati djeci

priču i promatrati njihovu trenutačnu reakciju, osjetiti da sam ih pridobila za nešto dobro i da su s poštovanjem i punom usredotočenošću ušli u hram priče i sada su tu, spremni na potpuno predanje, pretvoreni u oči i uši, otvorena uma i otvorene duše. Za autora je to doista lijepo iskustvo, ali i velika odgovornost.

Horvat-Vukelja, Željka rođena je 1952. godine u Sinju. Osnovnu školu i gimnaziju pohađala je u Zadru. Diplomirala je romanistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Predavala je francuski jezik u osnovnoj školi. Od 1986. radi u „Školskoj knjizi“ kao urednica u časopisu *Modra lasta*.

Objavila je tristotinjak kratkih priča u tisku i na Hrvatskom radiju te dvadesetak igrokaza za djecu. Više od dvadeset godina održava književne susrete i radionice u Hrvatskoj i u dijaspori.

Najčitanija su njezina djela: *Hrabrica*, *Slikopriče*, *Nove slikopriče*, *Leteći glasovir*, *Putovanje patuljka Zvončića* te *Reumatični kišobran i još deset pričokaza*.